

І.Л. Шевчук,

старший викладач кафедри фінансів ХарРІ НАДУ,
здобувач кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОНІТОРИНГУ В РЕГІОНАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ ТОРГОВЕЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Розглянуто питання запровадження моніторингу та обґрунтовано напрями побудови критеріїв оцінки результативності регіонального управління торговельними підприємствами.

Ключові слова: моніторинг, регіональне управління, торговельні підприємства

На сучасному етапі формування соціально орієнтованої ринкової економіки виникають проблеми, пов'язані з перебудовою управління державою, регіонами, підприємствами, що обумовлює актуальність й важливість вирішення проблем, пов'язаних з удосконаленням механізму державного управління підприємствами роздрібної торгівлі, що здійснюється на рівні регіонів.

Проблемами теорії та методології регіонального управління займаються О. Амосов, М. Бочок, М. Бутко, Л. Зайцева, Д. Котельніков, В. Мамонова, Г. Одінцова, та ін., розвитку регіонів – В. Абрамов, С. Вовканич, А. Дегтяр, С. Злупко, О. Іванілов, Н. Корабльова, В. Кравченко, О. Куценко, О. Мошенець, В. Поповкін, В. Симоненко, Ю. Чернецький, О. Яковенко та ін. Аналіз досвіду регіонального управління в умовах ринкової економіки розглядається в працях зарубіжних авторів – Р. Аграноффа, Т. Брауна, П. Друкера, Дж. Деллі Зотті, Ш. Лаудер, Д. Сакса, К. Содупа, У. Шарпа та ін., а також у роботах вітчизняних учених – В. Артемова, С. Максименка, І. Студеннікова, А. Ткачука та ін.

Аналіз показує, що існує гостра потреба у проведенні оцінки ефективності та результативності діяльності виконавчої влади відносно підприємств роздрібної торгівлі. Оскільки, на наш погляд, доцільно здійснювати оцінку державно-управлінських рішень, щоб своєчасно уникати негативних явищ.

У сучасних економічних дослідженнях фахівці з державного управління все більше уваги в оцінці діяльності органів державного управління приділяють поняттям результативності та ефективності їхньої роботи [1].

Під поняттям результативності державного управління на регіональному рівні розуміється визначення кінцевого результату порівняно з цілями, зіставлені з використаними для досягнення цих цілей ресурсами. Поняття ефективності діяльності органів державного управління можна трактувати як співвідношення між продуктом їх діяльності, що потрапляє на ринок у вигляді послуг, та використаними для цього ресурсами.

В економічній літературі [2 – 4] досить широко висвітлюється закордонний досвід регіонального управління й наявний вітчизняний досвід, позитивні моменти якого на практиці не використовуються. Це значною мірою пояснюється відсутністю методичних підходів, що дозволяють оцінити ефективність застосовуваних заходів у галузі регіонального управління. Для вирішення цього завдання пропонується використовувати систему моніторингу змін у системі регіонального управління.

Вважаємо, що моніторинг змін у системі регіонального управління – це механізм поточного спостереження за результатами впливу органів центрального та регіонального управління на ефективність діяльності торговельних підприємств в умовах мінливого зовнішнього середовища. Тоді метою його створення є побудова певного інструментарію, за допомогою якого органи виконавчої влади зможуть оперативно здійснювати оцінку результативності державно-управлінських рішень на розвиток регіону в цілому та окремої галузі зокрема.

Головне завдання такого моніторингу полягає в систематизації й класифікації рішень як державних, так і регіональних органів управління з функціонування торговельних підприємств, оцінки їхньої ефективності на діяльність цих підприємств. При цьому варто враховувати, що загальнодержавні рішення знаходять своє втілення на регіональному рівні. Вони є складником поняття «регіональні рішення у сфері торгівлі», і це враховується при розробці методики побудови моніторингу регіонального

управління.

Систематизація та класифікація регіональних рішень дозволять визначити переважні види (типи) регіонального впливу, найбільш важливі їхні напрямки та застосовувані інструменти управління. Завдяки цьому з'являється можливість зіставлення цілей та завдань регіонального управління з фактичними заходами його впливу на торгівлю.

Моніторинг управління сферою торгівлі доцільно формувати з урахуванням показників як макро-, так і мікрорівня, тому що останні характеризують ефективність виконання рішень центрального та регіонального характеру. Вони стосуються господарсько-фінансової, посередницької діяльності торговельних підприємств.

На підставі узагальнення діяльності відділу розвитку торгівлі, який є структурним підрозділом Управління розвитку споживчого ринку Головного управління економіки та ринкових відносин обласної державної адміністрації можна визначити такі завдання моніторингу регіонального управління: своєчасне відбиття факту змін у системі державного та регіонального управління; корегування діяльності органів регіонального управління й торговельних підприємств відповідно до змін, що відбулися; оцінка змін та розробка рекомендацій органам регіонального управління з удосконалення взаємовідносин між ними і торговельними підприємствами; оцінка впливу державно-управлінських рішень на результати господарювання у сфері торгівлі; розробка програм стосовно розвитку сфери торгівлі в регіоні; обґрунтування пропозицій щодо удосконалення концепції та механізму її впровадження відносно торговельних підприємств.

Якщо виходити з того, що моніторинг – це постійний процес спостереження за результативністю державно-управлінських рішень, то представимо власний підхід до його здійснення. На наш погляд, побудова та функціонування моніторингу в системі регіонального управління діяльністю торговельних підприємств охоплює такі етапи:

1. Визначення суб'єктів і об'єктів регіонального управління у сфері роздрібною торгівлі залежно від рівня управління.

2. Вибір показників впливу на діяльність підприємств роздрібної торгівлі за обраним напрямком для кожного із об'єктів спостережень у системі регіонального управління.

3. Формування системи стандартів для спостережень, тобто факторів, що впливають на кожне з обраних показників.

4. Створення системи управління базами даних за показниками, фактичні результати змін за напрямками.

5. Вибір критеріїв результативності діяльності органів виконавчої влади (показників) на ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

6. Оцінка впливу органів виконавчої влади на ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

7. Аналіз отриманих результатів.

8. Розробка рекомендацій щодо зміни системи регіонального управління з метою поліпшення діяльності підприємств роздрібної торгівлі.

9. Обґрунтування пропозицій щодо зміни системи регіонального управління.

10. Прийняття управлінських рішень щодо зміни системи регіонального управління та доведення їх до підприємств роздрібної торгівлі.

Із наведеної вищезазначеної інформації видно, що для функціонування моніторингу результативності регіонального управління підприємствами роздрібної торгівлі визначаються суб'єкти та об'єкти спостереження, створюється інформаційно-статистична система управління базами даних та проводиться оцінка результативності цього управління за критеріями (показниками) впливу на діяльність підприємств роздрібної торгівлі, а також розробляються пропозиції щодо вдосконалення системи регіонального управління торгівельною галуззю.

Для вирішення поставлених завдань доцільно у відділі розвитку торгівлі при Управлінні розвитку споживчого ринку Головного управління економіки та ринкових відносин обласної державної адміністрації побудувати систему інформаційного забезпечення державно-управлінських рішень. Така система не є новою. Її характерні риси наведено в наукових та навчальних роботах

провідних фахівців із державного управління. Але запропонований методичний підхід враховує особливості взаємовідносин органів виконавчої влади з підприємствами роздрібної торгівлі та сучасні умови діяльності останніх. Крім того, він базується на проведенні якісного та кількісного аналізу прийнятих державно-управлінських рішень.

Якісний аналіз – це оцінка впливу державних і регіональних рішень (політичних, економічних, соціальних) на діяльність торговельних підприємств. Кількісний аналіз – це система окремих узагальнюючих показників, що характеризує вплив органів виконавчої влади на хід економічних і господарських процесів, здійснюваних як на окремому підприємстві, так і в цілому в галузі. Це припускає проведення економічних обстежень з метою отримання інформації про діяльність підприємства залежно від виконання прийнятих управлінських рішень з боку регіональних органів державної влади щодо функціонування форм власності, розмірів, напрямків діяльності, пільг щодо оподаткування, тобто за основними важелями управління, що впливають на фінансовий стан цих підприємств.

Рухливість цих показників залежить від багатьох факторів, у т.ч. від широти й глибини охоплення змін, що відбуваються: проста констатація факту змін, що здійснилися у сфері торгівлі під тиском системи державного управління або їх аналіз.

Показники цієї системи можуть відповідно формуватися як за рахунок зовнішніх (що знаходяться поза підприємством), так і за рахунок внутрішніх джерел інформації (рис. 1). До зовнішніх джерел інформації в системі показників інформаційного забезпечення державного управління відносяться:

1. Показники, що характеризують вплив розвитку економіки регіону на діяльність підприємств роздрібної торгівлі. До них належать співвідношення: темпів зростання валової доданої вартості в регіоні до темпів зростання товарообігу; динаміки руху грошової маси в регіоні за розглянутий період до динаміки зростання прибутку підприємств роздрібної торгівлі; темпів зростання грошових доходів населення до темпів зростання товарообігу; індексу інфляції до індексу цін підприємств роздрібної торгівлі тощо.

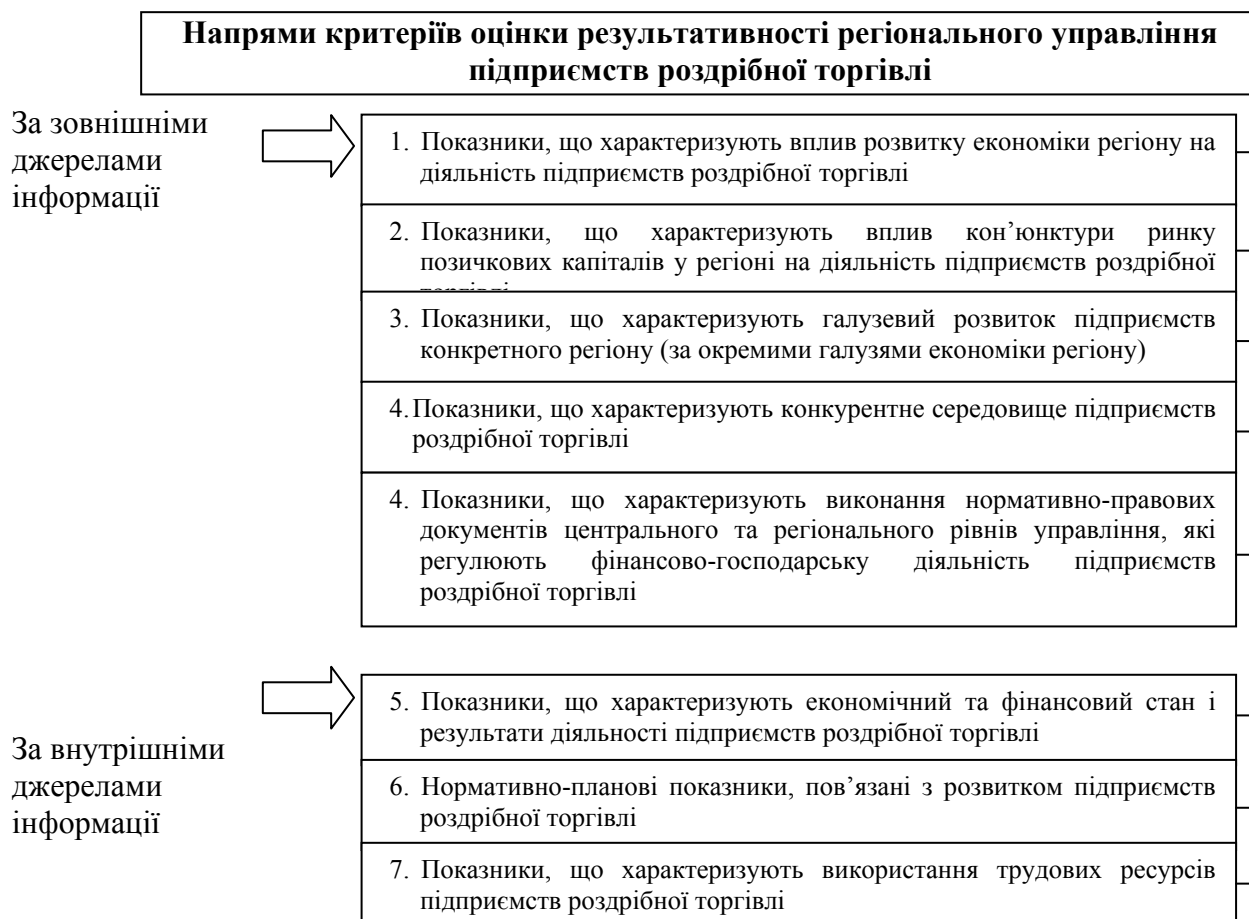

Рис. 1. Напрями побудови критеріїв оцінки результативності регіонального управління підприємствами роздрібною торгівлі

2. Показники, що характеризують вплив кон'юнктури ринку позичкових капіталів у регіоні на діяльність підприємств роздрібною торгівлі. До них належать: середня процентна ставка за кредитами комерційних банків для торговельних підприємств; види фондів інструментів цих підприємств (акції, облігації, деривативи тощо), що обертаються як на біржовому, так і на позабіржовому фондовому ринках за відповідний період; попит та пропозиція фондів інструментів та ін. Ці показники характеризують прийняття управлінських рішень у сфері інвестиційного менеджменту, а також у процесі управління запасами.

3. Показники, що характеризують галузевий розвиток підприємств конкретного регіону (за окремими галузями економіки регіону). До них

належать: темп зростання обсягу роздрібного товарообороту в регіоні; структура роздрібного товарообороту в регіоні; динаміка обсягу реалізованих товарів; темп зростання загальної вартості активів підприємств роздрібною торгівлі тощо.

4. Показники, що характеризують конкурентне середовище підприємств роздрібною торгівлі. Система інформативних показників цієї групи використовується, в основному, для прийняття оперативних управлінських рішень при розробці стратегії й тактики розвитку роздрібною торгівлі в регіоні. До них належать: рівень конкурентоспроможності підприємств роздрібною торгівлі; рівень конкурентоспроможності однотипних товарів у роздрібній торгівлі. Дослідження цих показників у динаміці показує результативність діяльності Антимонопольного комітету в різних сферах економіки регіону, що опосередковано впливає на роботу підприємств роздрібною торгівлі.

5. Показники, що характеризують виконання нормативно-правових документів центрального та регіонального рівнів управління, які регулюють фінансово-господарську діяльність підприємств роздрібною торгівлі. (актів, правил, положень, інструкцій тощо). Вони є якісними показниками, які безпосередньо показують вплив державного управління на діяльність підприємств роздрібною торгівлі. До них можна віднести: питому вагу змін у нормативно-законодавчих актах; темп зростання порушень у правилах торгівлі; темп зростання порушень у правилах складання та подання фінансової звітності; темп зростання адміністративних покарань, що пов'язані з невиконанням нормативно-законодавчої бази державного управління.

До загальностатистичних і розрахункових джерел інформації в системі показників інформаційного забезпечення регіонального управління належать:

1. Показники, що характеризують економічний та фінансовий стан і результати діяльності підприємств роздрібною торгівлі. До них відносяться показники, що оцінюють: майновий стан торговельного підприємства; ліквідність активів підприємства; ринкову стійкість; фінансову стійкість; рентабельність; ділову активність; положення підприємства на ринку цінних паперів.

2. Нормативно-планові показники, пов'язані з розвитком підприємств роздрібною торгівлі. Ці показники використовуються у процесі поточного й оперативного контролю за господарсько-фінансовою діяльністю та якістю послуг, що надаються торговельними підприємствами. Система державного управління впливає на ці показники опосередковано, тому вони характеризують його результативність. До них належать:

а) кількість і питома вага змін у нормативах, що регулюють розвиток підприємства (нормативи розмірів окремих видів активів, нормативи співвідношення окремих видів активів й структури капіталу та ін.) та їх вплив на фінансовий стан та якість торгівлі;

б) питома вага кількості надання послуг із післяпродажної підтримки товару (гарантійного та сервісного обслуговування) у загальному обсязі послуг, що надаються підприємствами роздрібною торгівлі;

в) система планових показників розвитку торговельних підприємств, яка складається із сукупності показників усіх видів планів (виробничого, фінансового тощо), що стосується збільшення обсягів роздрібного товарообороту, інвестицій та в цілому вартості майна цих підприємств. Це темп зростання товарообороту за видами товарів; темп зростання чистого прибутку та ін.

3. Показники, що характеризують використання трудових ресурсів підприємств роздрібною торгівлі: структура загальноосвітнього рівня працівників; темп зростання середньої заробітної плати; плинність кадрів підприємств роздрібною торгівлі; товарооборот на одного робітника в динаміці.

На рис. 2 наведено алгоритм прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності та результативності регіонального управління стосовно підприємств роздрібною торгівлі в умовах постійного впливу на їхнє зовнішнє середовище з боку органів управління регіонального управління торговельними підприємствами, що базується на показниках за кожним із напрямків регіонального розвитку. Використання наведених заходів дозволить створити систему інформаційного забезпечення

регіонального управління торговельними підприємствами, що базується на показниках за кожним із напрямків регіонального розвитку.

Запропонована система моніторингу дозволяє визначити фактори, що впливають на ці показники. Крім того, застосування моніторингу створить умови для оцінки ефективності роботи підприємств торгівлі шляхом оцінки впливу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства за розробленими критеріями з урахуванням загальноприйнятих граничних значень. На підставі цієї оцінки органи регіонального управління зможуть розробляти рекомендації з розвитку сфери торгівлі в конкретному регіоні.

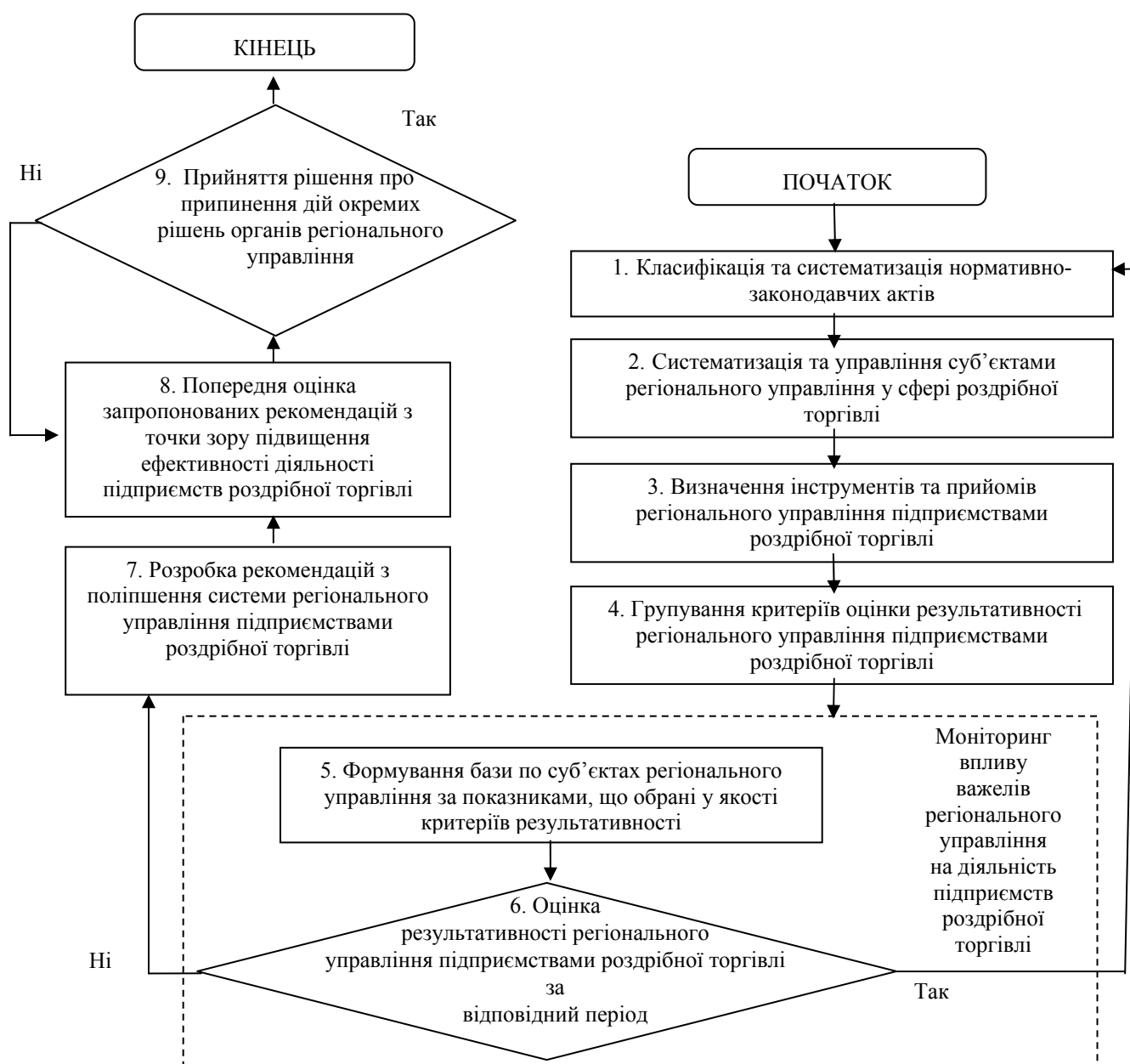

Рис. 2. Алгоритм прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності регіонального управління стосовно підприємств роздрібно́ї торгівлі

Розкриємо зміст пунктів алгоритму, наведеного на рис. 2:

1. Згідно зі встановленими процедурами реалізації державно-управлінських рішень, органи виконавчої влади регіонального рівня отримують Закони України, Укази Президента, Постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, тобто рішення центрального рівня управління та формують положення, правила, інструкції щодо діяльності торговельних підприємств, у тому числі підприємств роздрібною торгівлі. Далі рішення центрального та регіонального рівнів систематизуються та класифікуються за напрямками господарсько-фінансової діяльності галузі.

2. Державно-управлінські рішення розроблюються з метою впливу на суб'єкти господарювання, тому на цьому етапі здійснюється систематизація цих суб'єктів за такими ознаками: кількість торгових місць; кількість працівників; форма власності; розмір уставного капіталу; річний товарооборот; спеціалізація товарів; ознака фінансового стану (стійкий, нестійкий, кризовий).

3. Класифікація інструментів регіонального управління за напрямками впливу на діяльність підприємств роздрібною торгівлі та формування матриці важелів регіонального управління (табл.). Матриця, що наведена в табл., має трьохмірну побудову, оскільки у третьому вимірі доцільно врахувати конкретні показники. Застосування цих інструментів потребує використання різних прийомів регіонального управління, таких як:

- а) примусове впровадження державно-управлінських рішень;
- б) розповсюдження положень, інструкцій, правил діяльності підприємств роздрібною торгівлі на території даного регіону;
- в) примусова чи добровільна звітність підприємств роздрібною торгівлі за наведеними критеріями (показниками) державного управління.
- г) стимулювання підприємств, що добровільно, якісно, вчасно звітують про результати своєї діяльності та проводять аналіз впливу на неї державно-управлінських рішень центрального та регіонального характеру.

4. Групування критеріїв оцінки результативності регіонального управління здійснюється за розробленими вище показниками.

5. Формування бази даних по суб'єктах управління за обраними критеріями результативності здійснюється за допомогою інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління базою даних.

Таблиця

Класифікація адміністративних інструментів та встановлення важелів регіонального управління діяльністю підприємств роздрібної торгівлі

<i>Важелі регіонального управління</i>	<i>Оподаткування</i>	<i>Кредитування та фінансування</i>	<i>Ціноутворення</i>	<i>Відкриття підприємств</i>
<i>Інструменти регіонального управління</i>				
1. Нормативно-правові акти центрального та регіонального рівнів	Загальнодержавні та місцеві податки	1. Позичковий процент. 2. Принципи кредитування та фінансування	1. Відрахування на соціальні цілі. 2. Норма рентабельності	1. Максимальна кількість робітників. 2. Розмір уставного капіталу. 3. Розмір товарообігу
2. Інструменти дозвільної та контролюючої систем	1. Розмір прибутку. 2. Дотримання фінансової дисципліни. 3. Дотримання норм податкового законодавства	1. Первісне фінансування підприємств. 2. Оцінка кредитоспроможності позичальника	Охорона праці та навколишнього середовища	1. Витрати на відкриття. 2. Адміністративні штрафи та санкції 3. Ліцензування. 4. Квотування. 5. Стандартизація. 6. Нормування
3. Регіональні програми	Пільгове оподаткування	Надання фінансової допомоги чи пільгового кредитування	Скасування чи призначення норми рентабельності	Дозвіл чи заборона відкриття

6. Цей крок є аналітичною процедурою з розрахунку показників та їхньої порівнянності.

Останні два кроки алгоритму складають інформаційно-аналітичну основу моніторингу впливу важелів регіонального управління на діяльність підприємств роздрібної торгівлі.

7. Згідно з проведеною оцінкою виявляються негативні тенденції щодо дії механізму регіонального управління підприємств роздрібної торгівлі, тому цей крок, присвячений розробці рекомендацій стосовно їхньої ліквідації.

8. Для впровадження рекомендацій з поліпшення регіональної політики та покращення механізму її впровадження доцільно проводити попередню оцінку запропонованих рекомендаційна діяльність окремих підприємств (пілотні проекти).

9. При отриманні позитивних результатів щодо попередньої оцінки рекомендацій з покращення регіонального управління підприємствами роздрібною торгівлі розробляються, затверджуються та впроваджуються нові нормативно-законодавчі чи розпорядчі акти цього управління.

Таким чином, у даній статті представлено пропозиції щодо формування моніторингу впливу регіонального управління на діяльність підприємств роздрібною торгівлі. При цьому запропоновано таке:

1. Провести зміни у функціях апарату регіонального управління сферою торгівлі, які б були спрямовані на аналіз та оцінку результативності та ефективності державного управління цією сферою.

2. Сформувати базу даних по суб'єктах та об'єктах регіонального управління підприємств торгівлі.

3. Установити форми звітності за показниками, які характеризують результативність регіонального управління торговельних підприємств.

4. Проводити моніторинг впливу регіонального управління на діяльність торговельних підприємств за розробленою методикою.

5. Розробляти пропозиції щодо внесення змін у чинне законодавство, яке впливає на діяльність торговельних підприємств.

6. Своєчасно вносити зміни в діячі нормативно-законодавчі акти відповідно до здійснених коректив органами державного управління.

Список використаних джерел

1. Аудит адміністративної діяльності: Теорія та практика / пер. з англ. В. Шульга. – К. : Основи, 2000. – 190 с.

2. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України : [Проект Київського центру Інституту Схід-Захід] / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендєл, І. Студенніков ; за ред. С. Максименка. – К. : Логос, 2000. – 72 с.

3. Создание здорового предпринимательского сектора: Мнение западных экономистов // Экономика предприятия. – 1999. – № 10-11. – С. 12 – 20.

4. *Ткачук А., Агранофф Р., Браун Т.* Місцеве самоврядування: світовий та український досвід : посібник. – К. : Заповіт, 1998. – 190 с.

Shevchuk I.L. Introduction of monitoring is in regional management of trading enterprises.

In the article the questions of introduction of monitoring are examined and directions of construction of criteria of estimation of effectiveness of regional management of the trading enterprises are grounded.

Key words: monitoring, regional management, trading enterprises.

Шевчук И.Л. Внедрения мониторинга в региональном управлении торговыми предприятиями.

Рассмотрены вопросы внедрения мониторинга и обоснованы направления построения критериев оценки результативности регионального управления торговыми предприятиями.

Ключевые слова: мониторинг, региональное управление, торговые предприятия.